

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Ярослав ЧЕРНЬОНКОВ (Кіровоград, Україна)

У статті розглянуто кілька шляхів організації професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у процесі інноваційності сучасної освіти.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, готовність вчителя до інноваційної діяльності, майбутній вчитель іноземних мов, професійна підготовка.

Several ways of organization of the professional training of future teachers of foreign languages in the aspect of innovation of modern education were examined in the paper.

Key words: innovation, innovational activity, readiness of teacher to the innovational activity, future teacher of a foreign language, professional training.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики вивчення і впровадження нових методів навчання і виховання дітей. Відбором, теоретичним осмисленням, класифікацією педагогічних інновацій займається нова галузь педагогічного знання – педагогічна інноватика. Її прогностичний розвиток, аналіз, оцінки конкретних реалій мають непересічну цінність і для педагогічної практики, особливо для налаштованих на творчість педагогів. Нині створюється нова педагогіка, характерною ознакою якої є *інноваційність* – здатність до оновлення, відкритість новому.

Інноваційність розглядають не тільки як налаштування на сприйняття, продукування і застосування нового, а насамперед, як відкритість. Стосовно особистісного чинника педагогічної діяльності це означає:

- відкритість вихователя до діалогічної взаємодії з вихованцем, яка передбачає рівність психологічних позицій обох сторін;
- відкритість культури і суспільству, яка виражається у прагненні педагога змінити дійсність, дослідити проблеми та шляхи їх розв'язання;
- відкритість свого “Я”, тобто, створення такого середовища, де б розвиток “власного внутрішнього світу” мав би найбільш ефективний рівень [3: 240-340]. Іншими словами, зорієнтований на розвиток особистості.

Особистісно-орієнтовану педагогіку називають інноваційною. В різні часи, різними науковцями проводилися дослідження даної проблеми:

- *психологічні теорії особистості та її розвиток в процесі діяльності* Б. Ананьєв., Л.Божович., Л.Виготський., В. Давидов та інші);
- *концепції особистісно орієнтованої педагогіки* І. Бех., С. Гончаренко., І. Зязюн., В. Кремень., В. Рибалка;
- *дослідження впровадження, визначення ефективності педагогічних технологій навчання в школі та вищих навчальних закладах* В. Беспалько., В. Євдокимов., І. Прокопенко);
- *підготовка вчителя до впровадження інноваційних технологій* О. Пехота.

На даному етапі розвитку педагогіки проблеми інновацій досліджують: сербський педагог К. Ангеловски та англійські й американські педагоги Х. Барнет., Д. Гамільтон., У. Кінгстон., М. Майлз. Інтерес до інновацій світової педагогічної громадянськості виявляється у створенні інформаційних служб (Центр дослідження інновацій в освіті під егідою ЮНЕСКО, Азіатський центр педагогічних інновацій для розвитку освіти); започаткуванні програм впровадження педагогічних інновацій, проведенні міжнародних конференцій. Зокрема, Міжнародне бюро з питань освіти (Франція, Париж) публікує такі періодичні видання, як “педагогічні інновації”, Інформація та інновації в освіті [3.: 100-159].

На сьогодні навчання іноземних мов визначається одним із пріоритетних напрямів реформування освіти, тому постає питання про підвищення рівня підготовки вчителів іноземної мови. Існуючі дослідження з проблеми формування готовності педагога до інноваційної діяльності носять фрагментарний характер. Зокрема, не розроблено концептуальні й технологічні положення розвитку змісту, процедури та критеріїв визначення рівнів готовності майбутнього педагога до роботи в умовах інновацій. Розв'язання означеної

проблеми, на наш погляд, вимагає створення нової моделі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності у вигляді науково-методичної системи, спрямованої на врахування концептуальних та організаційно-методичних аспектів підготовки студента до нововведень.

Принагідно зазначимо, що вирішенню важливих питань професійного становлення майбутніх учителів сприяють дослідження сучасних науковців: Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Лугового, Н. Ничкало, В. Майбороди, О. Пехоти, Н. Протасової; філософські аспекти цього процесу обґрунтовують: В. Андрущенко, В. Бондаренко, В. Князєв, М. Михальченко, В. Скуратівський; психологічні: І. Бех, Л. Божович, В. Бочелюк, О. Ветохов, Ю. Власенко, С. Занюк, Г. Костюк, І. Кукуленко-Лук'янець, Р. Немов, Т. Яценко. Висвітленню окремих питань формування готовності педагогів до професійної діяльності присвятили дисертаційні дослідження К. Баханов, І. Богданова, О. Волошенко, І. Гавриш, А. Линенко, О. Савченко.

Над проблемами готовності до професійної діяльності працюють такі зарубіжні вчені: К. Ангеловські, Є. Васильєва, Д. Гопкінз, Л. Кандилович, М. Кларин, Н. Кузьміна, Н. Лапін, В. Лопашин, В. Мануйлов, О. Пригожин, А. Пуні, Т. Савочкіна, Б. Сазонов, В. Сластьонін, С. Смірнов, Н. Сорокіна, І. Степанов, Є. Трофимов, В. Шукшунов, П. Щедровицький, Н. Юсуфбекова.

У своєму дослідженні ми спираємося на положення філософії гуманізму; принципи системного підходу до соціальних та педагогічних явищ Р. Акофф, Л. Берталанфі, В. Беспалько, Б. Гершунський, Н. Кузьміна, М. Скаткін; компетентнісний, особистісно орієнтований, особистісно-діяльнісний та індивідуально-творчий підходи до підготовки майбутнього вчителя іноземної мови як суб'єкта навчально-виховної роботи Л. Байдунова, І. Бім, Н. Бориско, Т. Дмитренко, С. Негневицька, С. Ніколаєва, Є. Пассов, Є. Полат, Л. Румянцева, П. Сердюков, В. Серіков, І. Якиманська; технологічні аспекти підготовки вчителя А. Алексюк, В. Беспалько, П. Гальперін, П. Гусак, М. Кларін, О. Мороз, І. Смолук, А. Юцявічене; теоретичні моделі неперервної освіти Є. Барбіна, Б. Гершунський, І. Зязюн, О. Мерк, Н. Ничкало, В. Онушкін, С. Сисоєва.

Проблемі формування інноваційної компетентності майбутніх учителів присвячена досить велика кількість наукових розробок, в яких розглядаються різні аспекти: вивчення психологічної готовності педагогів до нововведень (Л. Максименко); проблеми психолого-педагогічної підготовки вчителя до інноваційної діяльності (Н. Клокар, О. Козлова, О. Попова), створення спеціальної системи підвищення кваліфікації, що сприяє цілеспрямованому формуванню готовності керівників і педагогів до здійснення інноваційної діяльності (О. Козлова, Є. Макагон); роль неперервної та післядипломної освіти для готовності прийняття нововведень учителем, його творчого вдосконалення, підвищення фахового рівня (В. Бондар, І. Зязюн).

Мета та завдання. Метою написання цієї статті є — розглянути, визначити та проаналізувати аспекти змісту підготовки вчителя іноземних мов в умовах інноваційності освіти. **Завдання** цієї розвідки полягають в аналізі та узагальненні проблеми інноваційного підходу у підготовці вчителя іноземних мов у педагогічних ВНЗ.

Основний зміст статті. Розвиток педагогічної інновації в Україні пов'язаний із масовим громадянсько-педагогічним рухом, спричиненим суперечностями між суспільними потребами щодо розвитку і функціонування навчально-виховних закладів і реальним буттям навчально-виховної справи.

Педагогічні інновації полягають у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатами яких має бути формування високо адаптованої до змінних умов творчої особистості, яка вміє аналізувати і долати проблеми.

Поняття “інновація хоча і було вжито вперше понад сто років тому але єдиного визначення не має до сьогодні. У педагогіці поняття “інновація ” вживають у таких значеннях:

- форма організації інноваційної діяльності;

- сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення ситуаційних проблем навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти;

- зміни в освітній практиці;
- результат інноваційного процесу [3: 252-260]

На нашу думку, *педагогічна інновація* це:

1. Засіб перетворення традиційного на нове, більш ефективне;
2. Результат відтворення абсолютно нового, яке виникає від незадоволення навчально-виховною діяльністю;
3. Процес трансформації та актуалізації принципово нового у практику традиційного (за рахунок творчо-пізнавальної діяльності).

Отже, важливою умовою інноваційного процесу і об'єктивною необхідністю в інноваційній діяльності педагога, сутнісною характеристикою інноваційного процесу є творчість.

Творчість педагога базується на наукових інтересах, пов'язаних з вивченням інноваційних процесів у системі освіти і виховання. Саме такими є процеси створення, освоєння і застосування педагогічних новачків. *Інноваційно-освітні процеси* – зумовлені суспільною потребою комплексного процесу створення, впровадження, поширення новачків [1: 6-9]. Вони реалізуються як цілеспрямовані зміни цілей, умов, змісту, засобів, методів, форм діяльності, яким властива новизна, високий потенціал підвищення ефективності діяльності загалом або у певних їх сферах, здатність забезпечити довготривалий корисний ефект, узгодженість з іншими нововведеннями.

На цьому етапі дуже важливим питанням є *готовність педагога* в першу чергу, а вже потім дітей, яких він навчає і виховує, до впровадження даного феномену.

Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності. **Готовність до інноваційної діяльності** – особливий особистісний стан, який передбачає у педагога наявність мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами досягнення педагогічних цілей [5: 102-200].

Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію педагога. В інноваційних освітніх перетвореннях особливо високими є вимоги до рівня практичних знань та теоретичної підготовки вчителя. Йдеться про те, що під час навчання він має набути:

- розвинену систему творчої уяви;
- стійку систему знань, що розкриває суть структурних видів інноваційно-педагогічної діяльності;
- психолого-педагогічні знання про впровадження інноваційних процесів у систему освіти та психолого-педагогічні методи, прийоми включення в інноваційну педагогічну діяльність.

Готовність педагога до інноваційної діяльності визначається за такими показниками:

1. Усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці;
2. Інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи;
3. Зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик;
4. Володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових [6: 3].
5. Бажання перетворення традиційного на інноваційне.

На підставі теоретичного аналізу досліджень учених щодо різних видів професійної компетентності педагогів (В. Введенський, В. Гриньова, І. Дичківська, М. Лук'янова, Н. Мурована та інші) ми дійшли таких висновків: інноваційна компетентність викладача – складна, інтегративна якість фахівця, що зумовлюється особливостями інноваційної діяльності (передусім її творчим характером і спрямованістю на дослідно-експериментальну

роботу); структура цієї якості містить чотири компоненти: теоретично-змістовий (базовий), професійно-діяльнісний (практичний), професійно-дослідний (творчий) і професійно-особистісний.

Стає зрозумілим, що головною характеристикою суб'єкта інновацій (майбутнього вчителя іноземної мови) є його дійова самосвідомість як основа суб'єктивного існування. Суб'єкт – це діяч, здатний до вибору типу діяльності, конкретної ролі для себе та інших, до вироблення власних цілей та засобів їх досягнення.

На цьому етапі для нас є важливим принцип інтеріоризації-екстеріоризації, оскільки він характеризує механізм засвоєння особистістю суспільно-історичного досвіду, що дає можливість простежити засвоєння особистістю досвіду творчої діяльності. Зважаючи на сучасні дослідження (А. Ковальов, В. Сластьонін та ін.), у підготовці майбутнього вчителя до інноваційної діяльності доцільним є виокремлення таких чотирьох етапів: 1-й етап – копіювання, 2-й етап – творче наслідування, 3-й етап – наслідувальна творчість, 4-й етап – дійсна творчість [2, 68-69].

Деякі дослідження показують, що є група викладачів, яка не сприймає інновацій і опирається їм. Детальніше спинимось на бар'єрах та причинах опору вчителів педагогічним інноваціям. Більшість дослідників [4] серед головних перешкод упровадження новацій виділяють відсутність переконань у необхідності змін; неприйняття нововведень, що насаджуються згори; страх перед невідомим або нездатність виконати будь-яке завдання; можливі невдачі; порушення усталеного порядку, звичок і взаємостосунків; відсутність поваги й довіри до особи, що здійснює зміни, тощо. На нашу думку, найголовнішою причиною виникнення вищезазначених бар'єрів є неготовність учителя до інновацій. Так, серед основних шляхів підготовки майбутнього вчителя до подолання протидій щодо застосування нововведень уважаємо за доречне запропонувати наступне:

1. Підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності майбутніх педагогів, тобто наявність базових знань з педагогічної інноватики, досконале володіння методикою проведення педагогічного експерименту, професійна ерудиція в галузі нових освітніх технологій.

2. Розвиток взаєморозуміння всіх учасників навчально-виховного процесу, створення атмосфери підтримки.

3. Прогнозування труднощів, уникання неправильного розуміння або негативного очікування майбутнім учителем іноземної мови від педагогічних змін, що відбуваються.

Усе сказане дає змогу зробити висновок, що надання вчителем особистісного суб'єктивного смислу характеристикам інновації та формування його настанов щодо інноваційної діяльності відбувається в залежності від цінності для педагога того чи іншого нововведення та прогнозування можливих наслідків та труднощів інноваційної діяльності.

В рамках проведення нашого експериментального дослідження (докторська дисертація) ми досліджуємо різні процеси індивідуалізації професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ми вважаємо, що у даному контексті більш детального дослідження потребують питання організації процесу професійної підготовки вчителя іноземних мов та поінформованості викладачів факультету іноземних мов щодо даного феномену. З даною метою на факультеті іноземних мов КДПУ імені Володимира Винниченка та ще кількох педагогічних ВНЗ центральної України протягом квітня-травня 2011 ми плануємо провести дослідження рівня готовності та поінформованості викладачів до впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес даного навчального закладу та рівень задоволення студентами процесом їхньої професійної підготовки.

Основними питаннями, які ми будемо досліджувати (для викладачів):

- які Інновації використовуєте?
- як поінформовані щодо даного феномену?
- які педагогічні інновації та технології вже використовували?
- з якими інноваційними технологіями хотіли б ознайомитися?
- з яких причин не використовували раніше розроблені педагогічні новації?

На першому етапі викладачам буде запропоновано наступний лист-опитування:

Лист опитування

для з'ясування реального стану використання освітніх технологій
на факультеті іноземних мов

1. Прізвище, ім'я, по-батькові опитуваного -----
2. Посада і спеціальність-----
3. Як ви розумієте поняття “Інноваційні освітні технології, процеси ”?-----
4. Якою мірою Ви “поінформовані ” про наявність нових технологій?:
 - ознайомлений /а/ з історією виникнення, теоретичною базою, методикою;
 - пройшов /ла/ навчання;
 - бачив /ла/ приклади використання, розумію корисність впровадження цієї технології;
 - гарно поінформований;
 - не знаю, що це таке;
 - мені байдуже.
5. Якою мірою Ви “випробували ” ІТ?:
 - просто і одноразово використав /ла/ певні елементи однієї технології;
 - системно використав /ла/ одну технологію;
 - одноразово використав /ла/ кілька технологій;
 - неодноразово апробував /ла/ кілька технологій;
 - поетапно опанував /ла/ технології з наступним застосуванням;
 - цілковито готовий до системного та систематичного використання ІТ;
 - не впроваджував /ла/ взагалі.
6. Якою мірою Ви використовуєте інноваційні технології?:
 - не використовую ІТ;
 - використовую одну ІТ;
 - використовую дві і більше ІТ;
 - використовую понад шість ІТ;
 - використовую і зможу все пояснити;
 - використовую неодноразово ІТ;
 - використовую систематично ІТ;
 - мені байдуже.
7. З якими інноваційними технологіями Ви б хотіли ознайомитися?-----
8. З яких причин Ви не використовували раніше педагогічні інновації?-----
9. Як Ви розумієте поняття “поінформований ”?-----
10. Яке ваше бачення поняття “випробував ”?-----
11. Що Ви вкладаєте в розуміння поняття “ Працюю за... ”?-----

Основними питаннями, які ми будемо досліджувати (для студентів):

- які інновації використовують викладачі Вашого ВНЗ?
- з якими інноваційними технологіями хотіли б ознайомитися?
- як проводиться процес професійної підготовки у Вашому ВНЗ?
- на якому рівні Вашої професійної підготовки Ви знаходитеся (самооцінка)?

- що нового Ви хотіли б привнести у процес професійної підготовки вчителя іноземних мов?

- як Ви розумієте поняття «індивідуалізація професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов»?

Під час обстеження буде застосовано *суб'єктивний метод дослідження*, тобто діагностика буде здійснюватися на основі того, що думає та повідомляє про себе викладач та студент. За інструкцією викладачам та студентам не буде надано роз'яснень щодо змісту термінів.

Ми мусимо зазначити, що це буде I етап дослідження. Другий етап дослідження ми плануємо провести у квітні-травні 2012 року (після 3-х лекцій-бесід щодо сутності, структури, методики, характеристик понять “інноваційна технологія”, “індивідуалізація професійної підготовки”). Ми прогнозуємо, що наступні результати будуть дещо іншими і ми плануємо їх висвітлити у наших наступних публікаціях.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, процес професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у педагогічному вищому навчальному закладі у процесі інноваційності сучасної освіти, на нашу думку, має бути гарно проаналізованим і вдосконалим (згідно сучасних вимог Болонського процесу та процесів індивідуалізації їхньої професійної підготовки). Другим кроком є процес комплексно організованого розвитку та індивідуального самовдосконалення особистості студента і має здійснюватися в процесі інноваційності та на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

У наших наступних пошуках та розвідках буде проведено кілька експериментів, які будуть направлені як на викладачів так і на студентів факультету іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка та кількох педагогічних ВНЗ центральної України.

БІБЛЮГРАФІЯ.

1. Васильченко Н. Я працюю за 21-ю інновацією / Наталя Васильченко // Завуч. – 2006. – № 14. – С. 6-9.
2. Гавриш І.В. Закономірності та принципи процесу формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності / Ірина Гавриш // Дійсність та перспективи розвитку сучасної освіти України : Зб. наук. пр. – Х. : Стиль-Іздат, 2005. – С. 61–74.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / Ілона Дичківська: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Клокар Н.І. Психолого-педагогічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності / Наталя Клокар: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1997. – 227 с.
5. Пехота О.М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя / Олена Пехота, Анна Старєва: Монографія. – Миколаїв: Вид-во “Гліон”, 2006. – 272 с.
6. Підласий І.П., Підласий А.І. Педагогічні інновації / Іван Підласий, Андрій Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ярослав Черньонков – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка; Doctor of Philosophy; докторант кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов на немовних факультетах; формування особистості майбутнього вчителя іноземних мов;

процеси індивідуалізації професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов.